

**LINGVISTIK TIZIM BIRLIKLARINING SINERGETIK XUSUSIYATLARI G'AFUR
G'ULOM VA O'HENRY QISSALARIDA PRAGMATIK MA'NO IFODALOVCHI
LISONIY VOSITALARI HAQIDA****O'tkirova Sh.***SamDCHTI magistranti*<https://doi.org/10.5281/zenodo.7181582>

Annotatsiya: Ushbu maqolada lingvistik tizim birliklari va senergetik xusisiyatlari haqida so'z boradi. G'afur Gulom va O'Hengry ijodi haqida kerakli ma'lumotlar.

Kalit so'zlar: lingvistik tizim, senergetik xususiyatlar, qissalarda pragmatik ma'no va lisoniy vositalar.

Annotation: This article discusses the units and synergistic features of a linguistic system. Necessary information about the works of Ghafur Gulom and O'Hengry.

Key words: linguistic system, synergetic features, pragmatic meaning in stories and linguistic means.

Tilning lingvistik tizim sifatidagi g'oyasi Ferdinand de Sossyur, J.R.Firt, Benjamin Li Vorf, Lui Xjelslev va Maykl Hallideylarning lingvistik nazariyalarida paydo bo'lgan. Paradigmatik printsiplarni qo'llash jarayoni ma'lum variantlar to'plamidan tanlashni o'z ichiga oladi. "Tizim" deb tizimli funktsional tilshunoslikda ikkita shaklda qo'llaniladi. Tizimli funktsional tilshunoslik butun tilga murojaat qilish uchun tizim g'oyasidan foydalanadi (masalan, "til tizimi"). Shu nuqtai nazardan, Jey Lemke tilni ochiq, dinamik tizim sifatida ta'riflaydi. J.R.Firt tomonidan qo'llanilgan "tizim" tushunchasi ham mavjud bo'lib, bu yerda lingvistik tizimlar struktura elementlari uchun zamin yaratadi. Xollideyning ta'kidlashicha, tizimdan farqli o'laroq, u Firt tomonidan qo'llanilgan ma'noda faqat Firtning lingvistik nazariyasida mavjud bo'lgan tushunchadir deganlar. Sinergetika bugungi kunda talaba-yoshlarning yangi dunyoqarashini shakllantirishning asosiy jihatlaridan biri sifatida qaralmoqda. Talaba-yoshlarning yangi tendentsiyalar asosida ishlashga bo'lgan qiziqishlari yana bir dolzarb vazifalardan biri sifatida kun tartibida turibdi. Ijodiy va prognostik fikrlash talaba-yoshlarga o'z-o'zini tashkil qilish tizimi sifatida ishlashga yordam beradi. Yangi o'ziga xos uslubni to'g'ri ishlab chiqish o'quv jarayoniga katta hissa qo'shadi. Sinergetika oliy ta'lim tizimining doimiy rivojlanishiga yordam beradigan shaxslararo muloqot maydonini o'z ichiga qamrab oladi. Sinergetik bilish kommunikativ-faoliyat jarayoniga qaratilgan. Sinergetika kontseptual jihatdan ochiq tizimdir. U fanlararo o'qituvchi va talaba-yoshlar muloqotini shakllantiradi. Sinergetik fikrlash pedagogik jarayonning rivojlanishi va uning natijalarini faollashtiradi. Bu muammoning ilmiy adabiyotlardagi tahlili shundan dalolat beradiki, sinergetik yondashuv ta'lim tizimini murakkab tizim sifatida ko'rib chiqadi va bu tizimni rivojlantirish uchun ma'lum tamoyillarni shakllantiradi. Bu atamalar quyidagilar: Ochiqlik, Murakkablik, Nochiziqlilik, Beqarorlik.

G'afur G'ulom 1903-yil 10-mayda Toshkentda kambag'al oilada tug'ilgan. Dastlabki savodni ota-onalaridan oldi. Otadan, onadan erta ajragan G'afur bolaligidanoq yetim qolgan. Qashshoqlik va yetishmovchilik deb ataluvchi tilsim ming-minmglab bolajonlar qatori kelajakning buyuk shoiri ->o'ninchi yillarning sargardon»ini ham o'z quchog'iga oldi. Etikdo'z kosibga qarashdi, kunduz kunlari singillarini boqib, kechqurun qo'shni mahalladagi tegirmonda qorovullik qilar edi. Sariboy degan boyning ko'shkin bog'ini qo'riqladi. Ko'p yillar o'tgach, shu boy eshigidagi xizmatlarni G'afur G'ulom o'zining «Shum bola» qissasiga ustalik bilan singdirib yubordi.

O. Genri, asl ismi Uilyam Sidni Porter, (1862 yil 11 sentyabrda tug'ilgan, Greensboro, Shimoliy Karolina, AQSH — 1910 yil 5 iyunda vafot etgan, Nyu-York), amerikalik qissa yozuvchisidir. Oddiy narsalarni, xususan, Nyu-Yorkdagi oddiy odamlarning hayotini romantiklashtirgan. Uning hikoyalari tasodifning xarakterga ta'sirini hazil, shafqatsiz yoki istehzo bilan ifodalagan va ko'pincha kutilmagan yakunlarga ega bo'lgan, bu qurilma uning nomi bilan ajralib turgan. Porter xolasi dars bergan maktabda o'qigan, keyin amakisining dorixonasida ishlagan. 1882 yilda u Texasga borib, u yerda fermada, umumiy yer idorasida, keyinroq Ostindagi Birinchi Milliy bankda kassir bo'lib ishlagan. U 1887 yilda Athol Estes bilan turmush qurgan paytda eskizlar yozishni boshlaydi va 1894 yilda u "Rolling Stone" haftalik hazil-mutoyiba nashrini ishga tushiradi. Tilshunoslikda qo'llanilayotgan til va uning kontekstlari, jumladan dayaksis, suhbatda navbat almashish, matnni tashkil etish, presuppozitsiya va implikatura kabi masalalar bilan shug'ullanuvchi tilshunoslik bo'limi. Pragmatika interaktiv kontekstda ma'noni o'rganishni belgilaydi. U gapning to'g'ridan-to'g'ri ma'nosidan tashqariga qaraydi va ma'no qanday tuzilganligini, shuningdek, nazarda tutilgan ma'nolarga e'tibor qaratadi. U tilni o'zaro ta'sir vositasi sifatida ko'rib chiqadi, odamlar tildan foydalanganda nimani nazarda tutadi va biz qanday muloqot qilamiz va bir-birimizni tushunamiz. Jenni Tomas pragmatiklarda quyidagilarni hisobga olishini aytadi:

1. So'zlovchi va tinglovchi o'rtasidagi ma'no muzokarasi.
2. Gapning konteksti.
3. Gapning ma'no salohiyati

U gapning to'g'ridan-to'g'ri ma'nosidan tashqariga qaraydi va ma'no qanday tuzilganligini, shuningdek, nazarda tutilgan ma'nolarga e'tibor qaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. T. Dombrovan, An Introduction to Linguistic Synergetics (Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2018).
2. E.N. Knyazeva, S.P. Kurdyumov, Foundations of synergetics: aggravation, self-organization, tempomir (SPb, Aleteya, 2002).
3. H. Haken, Secrets of Nature. Synergetics (Doctrine of Interaction, Yzhevsk, 2003).
4. H. Haken, Synergetics: Is self-organization governed by universal principles? The Evolutionary Vision: Toward A Unifying Paradigm of Physical, Biological and Sociocultural Evolution, 15-24 (2019).
5. E.N. Knyazeva, S.P. Kurdyumov, Synergetics: Time Non-Linearity and Coevolution (Landscape, Moscow, 2007).

4. www.ziyo.uz

5. www.ziyouz.uz

